

HUOMAUTUKSIA

¹ Leninin teos „*Itsevaltius ja proletariaatti*” julkaistiin „Vperjod” lehden ensimmäisen numeron pääkirjoituksena.

„Vperjod” („Eteenpäin”)—illegaalinen bolshevistinen viikko-lehti; julkaistiin Genevessä v. 1904 joulukuun 22 pstä (v. 1905 tammikuun 4 päivästä) vuoden 1905 toukokuun 5 (18) päivään saakka. Ilmestyi 18 numeroa. Lehden järjestäjänä, aatteellisena innoittajana ja johtajana oli V. I. Lenin. Toimituskuntaan kuuluivat V. V. Vorovski, M. S. Olminski ja A. V. Lunatsharski.

Erikoisessa päätöslauselmassaan puolueen III edustajakokous pani merkille „Vperjod” lehden suuren osuuden taistelussa menshevismiiä vastaan, puoluekantaisuuden entistämisen puolesta, alkaneen valankumouksen esinnostamien kysymysten asettamisessa ja valaismisessa, ja lausui kiitöksensä lehden toimitukselle.

„Vperjod” lehdessä julkaistiin yli 40 Leninin artikkeleita ja kirjoitusta. Eräät lehden numerot, kuten esimerkiksi 4. ja 5., jotka oli omistettu vuoden 1905 tammikuun 9 (22) päivän tapahtumille, olivat melkein kokonaan Leninin laatimia.

„Vperjod” lehdellä oli vakinainen yhteys Venäjällä olleisiin puoluejärjestöihin. Erittäin kiinteä yhteys oli VSDTP:n Kaukasian liittokomiteaan, jota johti J. V. Stalin yhdessä M. G. Tshakajan kanssa ja joka järjesti erikoisen kirjallisuusryhmän leniniläisen „Vperjod” lehden avustamiseksi. Saatuaan lehden ensimmäiset numerot komitea kysyi Leninin mielipidettä siitä, pitäisikö hän tarkoituksenmukaisena „Vperjod” lehden uusintajulkaisua kolmella kielellä Kaukasiaa varten, johon Lenin antoi suostumuksensa. Liittokomitean ei onnistunut toteuttaa käytännössä tätä uusintajulkaisua.

„Vperjod” lehdessä ilmestyneitä Leninin artikkeleita julkaistiin usein toistamiseen paikallisissa bolshevistisissa äänenkannattajissa tahi erillisinä lentolehtisinä ja kirjasina.— 1.

² Kysymyksessä on tsaarin asetus Senaatille vuoden 1904 joulukuun 12 (25) päivästä.— 6.

³ Tarkoitetaan tsaarihallituksen lyhytaikaista liberaalien liehittelyä vuonna 1904. Sisäasiain ministeri Svjatopolk-Mirski antoi luvan zemstvokokousten koollekutsumiseen, lievensi hiukan sensuuria,

- palautti muutamia liberaalisia johtomiehiä hallinnolliselta karkoituk-
selta y.m.s.— 6.
- ⁴ „*Osvobozhdenijelaiset*” — porvarillisia liberaaleja; ryhmittäytyivät „*Osvobozhdenije*” aikakauslehden ympärille, jota julkaistiin ulko-
mailla vuosina 1902—1905 P. B. Struven toimittamana. Vuoden 1904
tammikuussa osvobozhdenijelaiset järjestäytyivät liberaalis-monar-
kistiseksi „*Osvobozhdenije-liitoksi*”. Myöhemmin „osvobozhdenije-
laiset” muodostivat Venäjän tärkeimmän porvarillisen puolueen —
kadettien puolueen — rungon.— 8.
- ⁵ V. I. Lenin nimittää ivallisesti „salaiseksi” zemstvohallintojen
puheenjohtajien ynnä muiden zemstvoimitsijain edustajakokousta,
joka oli tsaarin luvalla määrätty pidettäväksi Pietarissa marraskuun
6 päivänä 1904. Mutta 5 päivää ennen edustajakokousta, kun edus-
tajia alkoi jo saapua, ilmoitettiin, että tsaarihallitus ehdottaa lykät-
täväksi edustajakokousta vuodelle. Mutta liberaaleja liehiteltyt
sisäasiain ministeri Svjatopolk-Mirski salli zemstvomiesten kuitenkin
keskustella „teekupin ääressä yksityisasunnoissa”.— 9.
- ⁶ Kuuluisa Rostovin lakko alkoi marraskuun 2 (15) p:nä 1902. Lakko
kasvoi nopeasti poliittiseksi mielenosoituksiksi, joihin osallistui
noin 30 tuhatta työläistä. Lakko kesti marraskuun 25 (joulukuun 8)
päivään asti. Lakkoa johti VSDTP:n iskralainen Donin komitea
(ks. Teokset, 6. osa, ss. 261—267).
- Puhuessaan „*monista etelän joukkomielenosoituksista*” Lenin
tarkoittaa poliittisia joukkolakkoja ja -mielenosoituksia, joita tapahtui
etelä-Venäjällä vuonna 1903 ja jotka levisivät Taka-Kaukasiaan
(Baku, Tiflis, Batumi) ja Ukrainan suurimpiin kaupunkeihin
(Odessa, Kiev, Jekaterinoslav).— 11.
- ⁷ Puhe on uudesta, menshevistisestä „Iskrasta”. VSDTP:n II edus-
tajakokouksen jälkeen menshevikit Plehanovin myötävaikutuksella
anastivat „Iskran” huostaansa. Vuoden 1903 marraskuusta lähtien,
52. numerosta alkaen, „Iskrasta” tuli menshevistinen äänenkannat-
taja ja se ilmestyi vuoden 1905 lokakuuhun saakka.— 15.
- ⁸ Westminster Abbey'n vieressä Lontoossa sijaitsee Englannin parla-
mentin rakennus.— 17.
- ⁹ „*Rabotsheje Delo*” („Työväen Asia”) — „ekonomistien” aikakaus-
lehti, aika-ajoittain ilmestynyt „Venäläisten sosialidemokraattien
ulkomaisen liiton” äänenkannattaja, jota julkaistiin Genevessä
vuosina 1899—1902. „Rabotshejedelolaisten” katsomuksia on arvos-
teltu Leninin kirjassa „Mitä on tehtävä?” (ks. Teokset, 5. osa,
ss. 337—523).— 17.
- ¹⁰ *Orlovski* — bolshevikki V. V. Vorovskin salanimi.— 23.
- ¹¹ Paikallisten bolshevististen komiteoiden konferensseissa valittiin
bolshevistinen organisatorinen keskus — Enemmistökomiteain Byroo
(EKB). Bolshevististen komiteoiden etelän konferenssi pidettiin
vuoden 1904 syyskuussa. Vuoden 1904 marraskuussa Tiflisissä pidet-

tiin toveri Stalinin aloitteesta Kaukasian komiteoiden bolshevistinen konferenssi, johon osallistui 15 edustajaa edustaan Bakun, Batumin, Imeretija-Mingrelijan ja Tiflisiin komiteoita. Vuoden 1904 joulukuussa kutsuttiin koolle pohjoinen konferenssi.— 25.

- ¹² V. I. Lenin julkaisi pohjoisen konferenssin päätöslauselmat vuonna 1905 „Vperjod” lehden 2. numerossa tammikuun 14 (1) päivänä osastossa „Puolueesta”.

Etelän konferenssin päätöslauselmat julkaistiin ensi kerran vuonna 1930 XV Lenin-kokoelmassa, ss. 217—219; samassa — ss. 249—253 julkaistiin myös Kaukasian konferenssin päätöslauselmat.— 25.

- ¹³ *Vasili Vasiljevitsh* — bolshevikki M. S. Olminski (Aleksandrov).— 28.

- ¹⁴ *Rahmetov* — A. A. Malinovski; yleisemmin tunnettu sukunimellä Bogdanov; vuonna 1903 liittyi bolshevikkeihin. V Lontoon edustajakokouksen jälkeen hän loittoni bolshevismista.— 28.

- ¹⁵ Kysymyksessä on Enemmistökomiteain Byroo (EKB).— 31.

- ¹⁶ *Papasha* — bolshevikki M. M. Litvinov.— 32.

- ¹⁷ „Port Arthurin kukistuminen” artikkelin alustava ainehisto: useita artikkelin suunnitelman variantteja, lukuisia otteita ulkolaisesta lehdistöstä y.m. on julkaistu seuraavissa Lenin-kokoelmissa: V, 1929, ss. 57—59; XVI, 1931, ss. 37—42 ja XXVI, 1934, ss. 242—251.— 33.

- ¹⁸ *Aleksejev J. J.*— amiraali, vuodesta 1903 tsaarin käskynhaltija Kauko-Idässä.— 37.

- ¹⁹ „The Times” („Ajat”)—jokapäiväinen lehti, perustettu v. 1785 Lontoossa; eräs Englannin porvariston suuri konservatiivinen sanomalehti.— 37.

- ²⁰ „*Revoljusionnaja Rossija*” („Vallankumouksellinen Venäjä”)—eserrien sanomalehti, ilmestyi vuoden 1900 lopulta vuoteen 1905 saakka; vuoden 1902 tammikuusta alkaen — eserräpuolueen päääänenkannattaja.— 39.

- ²¹ *Panin* (M. S. Makadzjubin salanimi), *Tsherevanin* (F. A. Lipkinin salanimi)—menshevikkikirjailijoita.— 45.

- ²² *Rjadovoi* — A. A. Malinovskin salanimi.— 46.

- ²³ Tarkoitetaan „Vperjod” lehden ilmestymistä koskevaa ilmoitusta, jonka geneveläinen V. Bontsh-Brujevitshin ja N. Leninin sosialidemokraattisen puoluekirjallisuuden bolshevistinen kustantamo julkaisi erillisenä lehtisenä joulukuussa vuonna 1904.— 49.

- ²⁴ *Absoljut* — bolshevikki J. D. Stasova.— 52.

- ²⁵ V. V.— V. P. Vorontsovin, erään XIX vuosisadan 80—90-luvun liberaalisen narodnikkilaisuuden ideologin, salanimi.— 58.

- ²⁶ Ks. Leninin teosta „Narodnikkilaisuuden taloudellinen sisältö ja sen arvostelu hra Struven kirjassa” (Teokset, 1. osa, ss. 321—495).— 59.

- ²⁷ *Bernsteiniläinen opportunisti* — marxilaisuudelle vihamielinen virtaus kansainvälisessä sosialidemokratiassa. Se syntyi Saksassa XIX vuosisadan lopulla ja sai nimensä saksalaisen sosialidemokraatin Eduard Bernsteinin mukaan. Bernstein yritti revisioida Marxin vallankumouksellista oppia porvarillisen liberalismien hengessä. Bernsteinin kannattajia Venäjällä olivat „legaaliset marxilaiset”, „ekonomistit”, bundilaiset ja menshevikit.— 59.
- ²⁸ *Starover* — menshevikki A. N. Potresovin salanimi.— 60.
- ²⁹ *„Zarja”* („Sarastus”) — marxilainen tieteellis-poliittinen aikakauslehti, jota „Iskran” toimitus julkaisi Stuttgartissa vuosina 1901—1902. „Zarjassa” julkaistiin seuraavat Leninin kirjoitukset: „Satunnaisia kirjoitelmia”, „Zemstvon vainoojat ja liberalismien Hannibalit”, ensimmäiset neljä lukua teoksesta „Agraarikysymys ja „Marxin arvostelijat” ” (otsikoin „Herrat agraarikysymyksen „arvostelijat” ”), „Katsaus maan sisäisiin asioihin” ja „Venäjän sosialidemokratian agraariohjelma”. Ilmestyi kolme nidettä: №№ 1, 2—3 ja 4.— 62.
- ³⁰ *Nikolai —on* — N. F. Danielsonin, erään XIX vuosisadan 80—90-luvun liberaalisen narodnikkilaisuuden ideologin, salanimi.— 70.
- ³¹ *„Venäjän tehdastyöläisten yhdistyksen”* perusti Pietarissa vuonna 1904 tsaarin poliisi provokaattorin pappi Gaponin avulla; sen tarkoituksena oli saada vedetyksi työläiset pois vallankumouksellisesta taistelusta itsevaltiutta vastaan (ks. „NKP(b):n historia. Lyhyt oppikurssi”, 5. suomenk. painos, ss. 64—66).— 76.
- ³² Pietarin työläisten anomus tsaarille julkaistiin erillisenä lehtisenä ja uudestijulkaistiin „Vperjod” lehden 4. numerossa tammikuun 31 (18) pnä 1905.— 77.
- ³³ Kirjeet, joista V. I. Lenin puhuu, ovat erään bolshevikin kirjeitä Pietarista, jotka julkaistiin „Vperjod” lehden 4. numerossa tammikuun 31 (18) pnä 1905 otsikoin „Pietarilaisten sosialidemokraattien kirjeitä”.— 93.
- ³⁴ Puhe on Saksan sosialidemokratian pää-äänenkannattajasta — „Vorwärts” („Eteenpäin”) lehdestä, josta mainittiin „Vperjod” lehden 4. numerossa tammikuun 31 (18) pnä 1905 kirjoituksessa „Palatsitorilla. Silminnäkijän kirje”.— 98.
- ³⁵ *„Pravitelstvennyi Vestnik”* („Hallituksen Sanomat”) — sanomalehti, hallituksen virallinen äänenkannattaja; sitä julkaistiin Pietarissa vuodesta 1869 vuoteen 1917.— 105.
- ³⁶ Kirjoitus *„Barrikaditaisteluja”* oli tarkoitettu „Vperjod” lehden 4. numeroon, joka oli omistettu vallankumouksen alkamiselle Venäjällä, mutta sitä ei julkaistu. Julkaistiin ensi kerran vuonna 1934 XXVI Lenin-kokoelmassa.— 109.
- ³⁷ *„Ugrjum-Burtshejeo”* — tylsän ja lyhytnäköisen ylhäisen virkamiehen tyyppi, joka on kuvattu M. J. Saltykov-Shtshedrinin teoksessa „Erään kaupungin historia”.
Pietarilaisiksi Ugrjum-Burtshejeveiksi Lenin nimittää tsaari Nikolai II hovikoplan edustajia.— 111.

- ³⁸ „*Lyhyen katsauksen kahtijakaantumiseen VSDTP:ssä*” julkaisi erillisenä lehtisenä VSDTP:n Bernin (Sveitsi) avustusryhmä helmikuun 2 (15) pnä 1905 seuraavin vetoomuksin: „VSDTP:n Bernin avustusryhmä „Vperjod” („Eteenpäin”) julkaisee tämän kirjeen pitäen lyhyttä katsausta kahtijakaantumiseen hyvin tärkeänä, varsinkin Venäjällä oleville tovereille. Pyydämme ulkomailla olevia tovereita lähettämään kirjeen Venäjälle”.—112.
- ³⁹ *Galerka* — bolshevikki M. S. Olminskin (Aleksandrovin) salanimi.—116.
- ⁴⁰ *Voinov* — bolshevikki A. V. Lunatsharskin salanimi.—116.
- ⁴¹ *Shelgunov N. V.* (1824—1891)—kirjailija-demokraatti, sanomalehtimies; kirjoitti aikakauslehteen „Sovremennik”. Hänen edistyksellinen toimintansa oli hyvin tunnettua Pietarin etumaisille työläisille. Shelgunovin hautajaiset huhtikuun 15 (27) pnä 1891 muodostuivat hallitusvastaiseksi mielenosoitukseksi.—126.
- ⁴² Kysymys on poliittisesta joukkolakosta, jota käytiin heinäkuussa 1903 Kieivissä. „Iskran” 47. numerossa syyskuun 1 pnä 1903 tälle lakolle oli omistettu paljon kirjeitä otsikoin „Yleislakko Kieivissä”.—127.
- ⁴³ *Kifa Mokijevitsh* — eräs N. V. Gogolin „Kuolleet sielut” teoksen henkilö, jonka hahmossa tekijä esittää sellaisen ihmisen tyyppin, joka yrittää ratkaista turhanpäiväisiä ja mielettömiä kysymyksiä.—139.
- ⁴⁴ Toukokuun 5 (18) pnä 1902 työläinen Lekert teki murhayrityksen Vilnon kuvernööriä von Wahlia vastaan. Martov ja Zasulitsh tervehdivät tuota yksilöterroritekoa.
Puhuessaan Plehven murhan johdosta julkaistusta lehtisestä Lenin tarkoittaa menshevistisen „Iskran” toimituksen allekirjoittaman „Työkansalle” lehtisen 16. numeroa, jossa puolusteltiin avoimesti eserrien yksilöterroritaktiikkaa.—147.
- ⁴⁵ *Vuori* ja *Gironde* — porvariston kahden poliittisen ryhmittymän nimet XVIII vuosisadan lopulla tapahtuneen Ranskan porvarillisen vallankumouksen ajoilta. Vuoreksi — jakobiineiksi — nimitettiin sen ajan vallankumouksellisimman luokan — porvariston — jyrkimpiä edustajia, jotka vaativat ehdottomasti absolutismin ja feodalismin hävittämistä. Girondistit, erotukseksi jakobiineista, horjuivat vallankumouksen ja vastavallankumouksen välillä ja tekivät sopimuksia monarkian kanssa.
„Sosialistiseksi Girondeksi” Lenin nimitti opportunistista virtausta sosialidemokratiassa; proletarisiksi jakobiineiksi, „Vuoreksi” — vallankumouksellisia sosialidemokraatteja. VSDTP:n jakaannuttua bolshevikkeihin ja menshevikkeihin Lenin korosti usein sitä, että menshevikit ovat girondistilainen virtaus työväenliikkeessä.—161.
- ⁴⁶ Lenin tarkoittaa kirjoitusta „Paikallisten komiteoiden desorganisointi” ja Minskin ja Odessan sosialidemokraattiryhmän päätöslausemia, jotka julkaistiin „Vperjod” lehden 7. numerossa helmikuun 21 (8) pnä 1905 osastossa „Puolueesta”.—162.

- ⁴⁷ „Ulkomaisiksi bonapartelaisiksi” Lenin nimitti menshevikkejä, jotka vastoin puolueen tahtoa olivat kaapanneet puolueen Pää-äänenkannattajan — „Iskra” lehden, Keskuskomitean ja puolueen Neuvoston. — 164.
- ⁴⁸ Tarkoitetaan Staroverin (A. N. Potresovin) päätöslauselmaehdotusta suhtautumisesta liberaaleihin, jonka VSDTP:n II edustajakokous hyväksyi. Kolmannessa edustajakokouksessa tämä päätöslauselma kumottiin. — 174.
- ⁴⁹ „Kommuuni-aiheisen luennon jäsennys” on jäsennys luennosta, jonka Lenin piti Pariisin Kommuunista maaliskuun 5 (18) pnä 1905 Genevessä venäläisten politemigranttien siirtolassa. — 193.
- ⁵⁰ Analysoidessaan vuoden 1848 kesäkuun kapinan jälkeistä Ranskan tilannetta F. Engels kirjoitti K. Marxin kirjaseen „Kansalaissota Ranskassa” johdannossa: „Jos proletariaatti ei vielä voinut, niin porvaristo ei enää voinut hallita Ranskaa” (K. Marx ja F. Engels. Valitut teokset kahdessa osassa, I osa, 1952, s. 435). — 193.
- ⁵¹ Tässä ja etempänä Lenin viittaa Berliinissä v. 1891 ilmestyneeseen saksankieliseen K. Marxin kirjaseen „Kansalaissota Ranskassa”. — 193.
- ⁵² Lenin rinnastaa tässä vuoden 1871 Pariisin Kommuunin pyövelit vuoden 1905 Venäjän ensimmäisen vallankumouksen pyövelien kanssa.
Trepov D. F. — Pietarin kenraalikuvernööri; johti Venäjän ensimmäisen vallankumouksen tukahduttamista.
Vasilshikov S. I., ruhtinas — tsaarin kenraaleja; vuoden 1905 tammikuun 9 (22) pnä johti Pietarissa tsaarin sotaväenosastoja, jotka ampuivat työläisten rauhallista kulkuetta. — 194.
- ⁵³ Tässä ja alempana Lenin viittaa teokseen: Weill, G. „Histoire du mouvement social en France 1852—1902”, Paris, 1904 (Weill, G. „Ranskan vuosien 1852—1902 yhteiskunnallisen liikkeen historiaa”. Pariisi, 1904). — 194.
- ⁵⁴ Kommuunin uhrien lukumäärää koskevat tiedot on otettu Pariisissa v. 1896 julkaistusta Lissagarayn teoksesta „Histoire de la Commune de 1871” (ks. venäjännöstä: Lissagaray. „Vuoden 1871 Kommuunin historiaa”, M., J. D. Mjagkovin kustannusliike „Kolokol”, 1905, s. 522). — 195.
- ⁵⁵ Poikkeuslaki sosialisteja vastaan saatettiin Saksassa voimaan vuonna 1878. Tällä lailla kiellettiin kaikki sosialidemokraattisen puolueen järjestöt, työväen joukkojärjestöt, työväenlehdistö, takavarikoitiin sosialistinen kirjallisuus ja pantiin alulle sosialidemokraattien karkotukset. Työväen joukkoliikkeen painostuksesta laki kumottiin vuonna 1890. — 202.
- ⁵⁶ *Iks* — menshevikki P. P. Maslovin salanimi. — 222.
- ⁵⁷ Kyseinen kirjoitus on Leninin esipuhe Cluseret’n artikkelin käännökseen, joka julkaistiin „Vperjod” lehden 11. numerossa maaliskuun

- 23 (10) pñä 1905 otsikoituna „Katutaistelusta (Kommuunin kenraalin neuvoja)”. Käännöksen toimitti Lenin (ks. XXVI Lenin-kokoelmaa, 1934, ss. 355—365).— 226.
- ⁵⁸ *Vasiljev* — bolshevikki F. V. Lengnik.— 229.
- ⁵⁹ *Glebov* — V. A. Noskov; valittiin VSDTP:n II edustajakokouksessa Keskuskomitean jäseneksi. Luopui kesällä 1904 bolshevikeista ja asettui sovittellevalle kannalle menshevikkien suhteen.— 231.
- ⁶⁰ Kyseinen kirjoitus julkaistiin V. I. Leninin alaviittana V. V. Vorovskin artikkeliin „Demagogian hedelmiä” „Vperjod” lehden 11. numerossa maaliskuun 23 (10) pñä 1905.
Puolueen marxilaisen ohjelman historiaa koskeva aineisto on julkaistu V. I. Leninin Teosten 6. osassa.— 234.
- ⁶¹ Kysymys on seuraavasta VSDTP:n II edustajakokouksessa hyväksytyyn puolueen ohjelman kohdasta: „Pyrkiessään saavuttamaan lähimmät päämääränsä VSDTP tukee kaikkea oppositio- ja vallankumousliikettä, joka kohdistuu Venäjän nykyistä yhteiskunnallista ja poliittista järjestelmää vastaan, vastustaen samalla päättäväisesti kaikkia sellaisia uudistussuunnitelmia, jotka ovat yhteydessä työtaiteveihin luokkiin kohdistuvan poliisi- ja virkamiesholhouksen jonkinlaiseen laajentamiseen tai lujittamiseen” (ks. „NKP edustajakokousten, konferenssien ja Keskuskomitean täysistuntojen päätöslauselmissa ja päätöksissä”, 7. painos, I osa, 1953, s. 43).— 237.
- ⁶² „*Manifestin Kriegeä vastaan*” kirjoitti K. Marx F. Engelsin avustamana vuoden 1846 toukokuun alussa, ja se julkaistiin kuukausijulkaisussa „Das Westphälische Dampfboot” („Westfalenin Höyrylaiva”) (ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, V osa, 1929, ss. 91—108).— 239.
- ⁶³ Henry Georgeta F. Engels kirjoitti teoksensa „Työväenluokan asema Englannissa” amerikkalaisen painoksen alkulauseessa. Teos ilmestyi New Yorkissa vuonna 1887 (ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVI osa, I nide, 1937, ss. 284—292).— 239.
- ⁶⁴ *Nikititsh* — L. B. Krasin.— 241.
- ⁶⁵ *Senaattori Shidlovskin komissio* muodostettiin tsaarihallituksen toimesta tammikuun 29 (helmikuun 11) pñä 1905 „ottamaan selvää työläisten tyytymättömyyden syistä”, mutta itse asiassa sen tarkoituksena oli työläisjoukkojen pettäminen ja niiden vieroittaminen vallankumouksellisesta taistelusta. Puhuessaan „puolueen „Shidlovskin komission” silmänkääntötempuista” V. I. Lenin tarkoittaa menshevikkien kaappaaman Keskuskomitean kaksinaamaisuutta, sillä muodollisesti KK oli III edustajakokouksen kannalla, mutta asiallisesti se vastusti puoluekokouksen koollekutsumista.— 244.
- ⁶⁶ „*Grazhdanin*” („Kansalainen”)— taantumuksellinen sanomalehti, ilmestyi Pietarissa vuodesta 1872 vuoteen 1914 saakka; lehden perusti ruhtinas V. P. Meshtsherski. XIX vuosisadan 80-luvulta lähtien se oli äärimmäisten monarkistien äänenkannattaja. Lehti pysyi pystyssä pääasiallisesti tsaarihallituksen antamien apurahojen turvin.— 258.

- ⁶⁷ *Bulygin* — tsaarivallan aikainen sisäministeri; laati lakiehdotuksen Valtakunnanduudesta, joka oli karikatyyri kansanedustuksesta (ks. tätä osaa, ss. 342—346).—263.
- ⁶⁸ Ks. K. Marx ja F. Engels. Valitut teokset kahdessa osassa, I osa, 1952, s. 17.—269.
- ⁶⁹ Ks. F. Engels. „Talonpoikaissota Saksassa”, 1953, s. 96.—270.
- ⁷⁰ *Millerand* — ranskalainen sosialistireformisti. Meni vuonna 1899 taantumukselliseen porvarilliseen hallitukseen, jossa oli yhteistyössä Pariisin Kommunuunin pyövelin kenraali Galliffet'n kanssa.
Varlin, Louis-Eugène (1839—1871) — ranskalainen työmies, I Internationalen huomattava toimihenkilö, oli kansalliskaartin Keskuskomitean jäsenenä ja vuoden 1871 Pariisin Kommunuunin jäsenenä.—272.
- ⁷¹ Menshevistisen „Iskran” 93. numerossa julkaistiin L. Martovin artikkeli „Vuorossa. Työväenpuolue ja „vallan anastus” lähimpänä tehtävänämmä”. Lenin arvostelee tätä artikkelia kirjoituksessaan „Proletariaatin ja talonpoikaiston vallankumouksellinen demokraattinen diktatuuri” ja VSDTP:n III edustajakokouksessa pitämässään selostuksessa „Sosialidemokratian osallistumisesta väliaikaiseen vallankumouhallitukseen” (ks. tätä osaa, ss. 283 ja 381).—275.
- ⁷² Ks. K. Marx ja F. Engels. Valitut teokset kahdessa osassa, I osa, 1952, s. 294.—277.
- ⁷³ „*Sisyfoksen työ*” — vaivalloisen ja rasittavan, mutta tuloksettoman työn vertauskuva, joka johtuu muinaiskreikkalaista kuningas Sisyfosta koskevasta tarusta. Jumalia vastaan tekemistään rikkomuksista, kerrotaan tarinassa, Sisyfos sai ankan rangaistuksen: hänen täytyi ikuisesti vierittää korkealle vuorelle isoa kallionlohkareita, joka heti, kun hän oli saamassa sen huipulle, vieri jälleen alas.—279.
- ⁷⁴ Kirjoitus „*Proletariaatin ja talonpoikaiston vallankumouksellinen demokraattinen diktatuuri*” julkaistiin myös erillisenä kirjasena gruusian, venäjän ja armenian kielellä VSDTP:n Kaukasian liittokomitean toimesta.—283.
- ⁷⁵ Tarkoitetaan päätöslauselmaa „Sosialistien taktiikan kansainvälisistä säännöistä”, joka hyväksyttiin II Internationalen Amsterdamin kongressissa elokuussa 1904.—287.
- ⁷⁶ „*Parlamenttikretinismiksi*” Lenin sanoi sitä opportunistien uskoa, että parlamentaarinen hallitusjärjestelmä on kaikkivoipa ja parlamentaarinen taistelu on poliittisen taistelun ainoa ja kaikissa oloissa tärkein muoto.—291.
- ⁷⁷ Taantumuksellinen „*Novoje Vremja*” („Uusi Aika”) lehti harjoitti poliittisten vastustajiensa ilkeämielistä vainoamista käyttäen siinä laajassa mitassa parjausta ja muita epärehellisiä polemisointimelojeja.
Lenin sanoo alempana „puolueemme „Novoje Vremjaksi” ” menshevististä „Iskraa” ja menshevikkejä „Novoje Vremjan” tyyppiä oleviksi henkilöiksi.—299.

- ⁷⁸ Tarkoitetaan Orlovskin (V. V. Vorovskin) kirjasta „Neuvosto puoluetta vastaan”, joka julkaistiin Genevessä vuonna 1904.— 301.
- ⁷⁹ *Kapinaa koskeva lentolehtinen* julkaistiin Enemmistökomiteain Byroon allekirjoittamana kokonaisuudessaan „Vperjod” lehden 9. numerossa maaliskuun 8 (helmikuun 23) pnä 1905 otsikoin „Päivänpolttavia kysymyksiä”.— 304.
- ⁸⁰ „*Moskovskije Vedomosti*” („Moskovan Sanomat”)— sanomalehti, jota julkaistiin vuodesta 1756; XIX vuosisadan 60-luvulta alkaen edusti tilanherrojen ja papiston taantumuksellisimpien monarkististen kerrosten katsomuksia; vuodesta 1905 lähtien — mustasotnia-laisten tärkeimpiä lehtiä. Ilmestyi vuoden 1917 Lokakuun vallankumoukseen saakka.— 305.
- ⁸¹ Lenin siteeraa K. Marxin kirjoitusta „Hegelin oikeusfilosofian arvostelua” (ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, I osa, 1938, s. 386).— 308.
- ⁸² „*Das Westphälische Dampfboot*” („Westfalenin Höyrylaiva”)— saksalainen, suuntaukseltaan demokraattinen aikakauslehti, ilmestyi Westfalenissa vuosina 1845—1848. Aikakauslehdessä julkaistiin erinäisiä K. Marxin ja F. Engelsin artikkeleja.— 313.
- ⁸³ „*Avoin kirje VSDTP:n Neuvoston puheenjohtajalle tov. Plehanoville*” ilmestyi ensin erillisenä lehtisenä ja julkaistiin sitten uudelleen „Vperjod” lehdessä. Vetoamus puolueen Neuvostolle lähetettiin Plehanoville huhtikuun 4 (17) pnä 1905. Seuraavana päivänä pidettiin Organisaatiokomitean (johon kuuluivat Enemmistökomiteain Byroon jäsenet ja Keskuskomitean edustajat) istunto, jossa päätettiin antaa Neuvostolle 7-päiväinen määräaika vastausta varten, jonka jälkeen avattaisiin puolueen edustajakokous. VSDTP:n III edustajakokous alkoi täsmälleen 7 päivän kuluttua — huhtikuun 12 (25) pnä.— 325.
- ⁸⁴ *Johannsen* — L. B. Krasin.— 325.
- ⁸⁵ *Valerjan* — A. I. Ljubimov.— 325.
- ⁸⁶ *Vadim* — D. S. Postolovski.— 329.
- ⁸⁷ *B—a eli Bem* — M. A. Silvin, Keskuskomitean edustaja puolueen Neuvostossa vuoden 1905 alussa; *Vtorov* — menshevikki V. N. Krohmal.— 330.
- ⁸⁸ Julistuksen „*Toukokuun 1 päivä*” Lenin kirjoitti Genevessä, ja se julkaistiin lentolehtisenä Enemmistökomiteain Byroon ja „Vperjod” lehden toimituksen allekirjoittamana. Lehtisen julkaisivat uudelleen useat paikalliset sosialidemokraattiset komiteat.— 338.
- ⁸⁹ *VSDTP:n III edustajakokous* pidettiin Lontoossa vuoden 1905 huhtikuun 12—27 (huhtikuun 25—toukokuun 10) päivän välisenä aikana. Edustajakokouksen valmistelivat ja kutsuivat koole bolshevikit Leninin johdolla. Tämä oli ensimmäinen bolshevistinen edustajakokous.
- VSDTP:n III edustajakokouksen päiväjärjestys, jonka Lenin oli laatinut ja edustajakokous vahvisti, oli seuraava: *I. Organisaatiokomitean selostus. II. Taktilliset kysymykset: 1) aseellinen kapina;*

2) suhde hallituksen politiikkaan kumouksen aattona ja sen hetkellä (tämä kohta oli omistettu kahdelle kysymykselle: a) suhde hallituksen politiikkaan kumouksen aattona; b) väliaikaisesta vallankumoushallituksesta); 3) suhde talonpoikaisliikkeeseen. *III. Organisatoriset kysymykset:* 4) työläisten ja intelligenttien suhteet puoluejärjestyksessä; 5) puolueen säännöt. *IV. Suhde muihin puolueisiin ja virtauksiin:* 6) suhde VSDTP:n erkaantuneeseen osaan; 7) suhde kansallisiin sosialidemokraattisiin järjestöihin; 8) suhde liberaaleihin; 9) käytännölliset sopimukset sosialistivallankumouksellisten kanssa. *V. Puolue-elämän sisäiset kysymykset:* 10) propaganda ja agitaatio. *VI. Edustajien selostukset:* 11) Keskuskomitean toimintaselostus; 12) paikalliskomiteain edustajain toimintaselostukset. *VII. Vaalit:* 13) vaalit; 14) edustajakokouksen päätöslauselmien ja pöytäkirjojen julkaisemisjärjestys ja puoluetoimitsijain toimeenastumisjärjestys.

III edustajakokouksen kaikista peruskysymyksistä Lenin kirjoitti jo ennen edustajakokousta päätöslauselmaehdotukset ja perusteli niitä „Vperjod” lehdessä julkaistuissa kirjoituksissaan. Lenin puhui edustajakokouksessa kysymyksistä, jotka koskivat aseellista kapinaa, sosialidemokratian osallistumista väliaikaiseen vallankumoushallitukseen, suhdetta talonpoikaisliikkeeseen, puoluesääntöjä, ja monista muista kysymyksistä. Edustajakokouksen pöytäkirjoissa on merkinnät 138:sta Leninin puheenvuorosta ja ehdotuksesta.

Edustajakokous muutti puoluesääntöjä: a) hyväksyi sääntöjen 1. §:n Leninin sanamuodossa; b) määritteli tarkoin Keskuskomitean oikeudet ja sen suhteet paikalliskomiteoihin; c) muutti puolueen keskuselimien organisatorista rakennetta: kolmen keskuksen (Keskuskomitean, Pää-äänenkannattajan ja puolueen Neuvoston) tilalle edustajakokous muodosti yhden täysioikeuksisen puoluekeskuksen — Keskuskomitean.

Puolueen III edustajakokouksen työstä ja merkityksestä ks. Leninin artikkelia „Kolmas edustajakokous” (tämän osan ss. 433—440) ja Leninin teosta „Sosialidemokratian kaksi taktiikkaa demokraattisessa vallankumouksessa” ja myös „NKP(b):n historiaa. Lyhyt oppikurssi”, 5. suomenk. painos, ss. 71—86.—349.

⁹⁰ *Letnev* — A. I. Ljubimov.— 357.

⁹¹ *Zimin* — L. B. Krasin.— 357.

⁹² *Leskov* — N. V. Romanov, Pohjoisen komitean edustaja. Puheessa mainitut henkilöt ovat: *Zharkov* — M. S. Leshtshinski, Jekaterinoslavin komitean edustaja; *Mihailov* — D. S. Postolovski, Luoteisen komitean edustaja; *Sosnovski* — V. A. Desnitski, Nizhni Novgorodin komitean edustaja.— 361.

⁹³ Asiakirjasta puuttuu otsikko. Otsikon on antanut Marx—Engels—Lenin—Stalin-Instituutti.— 363.

⁹⁴ *Sergejev* — A. I. Rykov.— 365.

⁹⁵ *Aleksandrov* — D. S. Postolovski.— 366.

⁹⁶ *Schmidt* — P. P. Rumjantsev, Voronezhin komitean edustaja.— 366.

⁹⁷ „*Kommunistien liitto*” — vallankumouksellisen proletariaatin ensimmäinen kansainvälinen järjestö, joka perustettiin kesällä 1847 Lontoossa vallankumouksellisten proletariaatin järjestöjen edustajain

- kongressissa. „Kommunistien liiton” järjestäjinä ja johtajina olivat K. Marx ja F. Engels, jotka lämän järjestön toimeksiannosta kirjoittivat „Kommunistisen puolueen manifestin”. „Kommunistien liitto” oli olemassa vuoteen 1852 saakka. „Kommunistien liiton” huomattavimmilla toimihenkilöillä oli sittemmin johtava osuus I Internationalessa (ks. K. Marx ja F. Engels. Valitut teokset kahdessa osassa, II osa, 1952, ss. 320—338).— 376.
- ⁹⁸ „Keskuskomitean vetoamus Kommunistien liitolle”. Maaliskuu v. 1850 (ks. K. Marx ja F. Engels. Valitut teokset kahdessa osassa, I osa, 1952, ss. 80—90).— 376.
- ⁹⁹ „*Neue Rheinische Zeitung*” („Uusi Reinin Lehti”) ilmestyi Kölnissä kesäkuun 1 päivästä 1848 toukokuun 19 päivään 1849. Lehden johdossa olivat K. Marx ja F. Engels; päätoimittajana Marx. Taantumuksen iskujen vuoksi lehden ilmestyminen päättyi numeroon 301. „Uutta Reinin Lehteä” koskevaa aineistoa ks. K. Marx ja F. Engels. Valitut teokset kahdessa osassa, II osa, 1952, ss. 311—319.— 378.
- ¹⁰⁰ Tarkoitetaan F. Engelsin kirjetä F. Turatille vuoden 1894 tammikuun 26 piltä; se julkaistiin italialaisen kahdesti kuussa ilmestyvän „*Critica Sociale*” („Sosiaalista Kritiikkiä”) aikakauslehden 3. numerossa helmikuun 1 pñä 1894 otsikoituna „Italian tuleva vallankumous ja sosialistipuolue” (ks. K. Marx ja F. Engels. Valittuja kirjeitä, 1953, ss. 472—475).— 380.
- ¹⁰¹ Vuonna 1873 julkaistu F. Engelsin artikkeli „Bakuninilaiset työssä. Muistiinpanoja Espanjan kapinasta vuoden 1873 kesällä” käännettiin venäjän kielelle V. I. Leninin toimittamana ja julkaistiin VSDTP:n KK:n toimesta erillisenä kirjaseinä Genevessä vuonna 1905 ja Pietarissa vuonna 1906 (ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, XV osa, 1935, ss. 105—124).— 381.
- ¹⁰² *Vendée* — Ranskan maakunta, jossa XVIII vuosisadan lopulla tapahtuneen Ranskan porvarillisen vallankumouksen kaudella puhkesi takapajuksen taantumuksellisen talonpoikaiston vastavallankumouksellinen kapina vallankumouksellista Konventtia vastaan. Kapina tapahtui uskonnollisilla tunnuksilla ja sitä johti vastavallankumouksellinen papisto ja tilanherrat.— 383.
- ¹⁰³ Lenin siteeraa K. Marxin artikkelia „Porvaristo ja vastavallankumous. Toinen artikkeli”, jonka Marx kirjoitti joulukuun 11 pñä 1848 (ks. K. Marx ja F. Engels. Valitut teokset kahdessa osassa, I osa, 1952, s. 41).— 383.
- ¹⁰⁴ Ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, VII osa, 1930, ss. 399—489.— 383.
- ¹⁰⁶ *Andrejev* — N. A. Aleksejev, osallistui VSDTP:n III edustajakokoukseen neuvottelevalla äänioikeudella.— 389.
- ¹⁰⁶ *Barsov* — bolshevikki M. G. Tshakaja.— 391.
- ¹⁰⁷ „*Musta jako*” — tsaari-Venäjän talonpoikaiston keskuudessa laajalti levinnyt tunnus, joka ilmensi talonpoikaiston pyrkimystä suorittaa yleinen maanjako.— 393.

- ¹⁰⁸ Golubin — VSDTP:n III edustajakokouksen osanottaja bolshevikki P. A. Dzhaparidze.— 402.
- ¹⁰⁹ Asiakirjasta puuttuu otsikko. Otsikon on antanut Marx—Engels—Lenin—Stalin-Instituutti.— 403.
- ¹¹⁰ Asiakirjasta puuttuu otsikko. Otsikon on antanut Marx—Engels—Lenin—Stalin-Instituutti.— 413.
- ¹¹¹ Päätöslauselma „Kaukasian tapahtumien johdosta” julkaistiin ensi kerran „Proletari” lehden 1. numerossa toukokuun 27 (14) pnä 1905 ja VSDTP:n Kaukasian liiton äänenkannattajan, gruusialaisen illegaalisen bolshevistisen „Proletariaatin Taistelu” lehden 1. numerossa heinäkuun 1 (14) pnä 1905.— 414.
- ¹¹² Tarkoitetaan päätöslauselmaa „Edustajakokouksen konstituomisesta”, joka julkaistiin „Proletari” lehden 1. numerossa toukokuun 27 (14) pnä 1905 (ks. „NKP edustajakokousten, konferenssien ja Keskuskomitean täysistuntojen päätöslauselmissa ja päätöksissä”, 7. painos, I osa, 1953, ss. 75—76).— 427.
- ¹¹³ Kyseinen kirjoitus julkaistiin „Proletari” lehden 1. numerossa toukokuun 27 (14) pnä 1905 toimituksen huomautuksena III edustajakokouksen päätöslauselmaan „Edustajakokouksen konstituomisesta”.— 431.
- ¹¹⁴ Kirjoitus „Kolmas edustajakokous” julkaistiin uudelleen heinäkuun 1 (14) pnä 1905 VSDTP:n Kaukasian liiton äänenkannattajan, gruusialaisen illegaalisen bolshevistisen „Proletariaatin Taistelu” lehden ensimmäisessä numerossa.— 433.
- ¹¹⁵ Tarkoitetaan Pietarissa maaliskuun 28—30 (huhtikuun 10—12) pnä 1905 koolla olleen asianajajain yleisvenäläisen edustajakokouksen päätöslauselmia. Päätöslauselmia on arvosteltu „Proletari” lehden 2. numeron pääkirjoituksessa kesäkuun 3 (toukokuun 21) pnä 1905.— 442.
- ¹¹⁶ Mainittu „erikoiskirjanen” ilmestyi kesäkuun 12 (25) pnä 1905 ranskan kielellä „Le Socialiste” („Sosialisti” — Ranskan sosialistisen puolueen pää-äänenkannattaja) lehden liitteenä ja saksan kielellä müncheniläisessä julkaisussa „Bericht über den III. Parteitag der S.-D.A.-P.R.” (käännös „Tiedoituksesta VSDTP:n III edustajakokouksesta” ja edustajakokouksen päätöslauselmia). Tiedoitus näiden kirjasten ilmestymisestä julkaistiin „Proletari” lehden 15. numerossa syyskuun 5 (elokuun 23) pnä 1905 osastossa „Puolueesta”.— 447.
- ¹¹⁷ „Proletari” („Proletaari”)— illegaalinen bolshevistinen viikkolehti, VSDTP:n Pää-äänenkannattaja, jota alettiin julkaista puolueen III edustajakokouksen päätöksen perusteella. Puolueen Keskuskomitean täysistunnon päätöksellä huhtikuun 27 (toukokuun 10) pnä 1905 Pää-äänenkannattajan vastaavaksi toimittajaksi nimitettiin V. I. Lenin.

„Proletaria” julkaistiin Genevessä toukokuun 14 (27) päivästä marraskuun 12 (25) päivään 1905. Ilmestyi 26 numeroa. Toimituksen työhön ottivat vakituisesti osaa V. V. Vorovski, A. V. Lunatsharski ja M. S. Olminski. „Proletari” jatkoi vanhan, leniniläisen „Iskran” linjaa ja säilytti täydellisesti bolshevistisen „Vperjod” lehden perinteet.

Lenin kirjoitti lehteen yli 50 artikkelia ja pienempää kirjoitusta. „Proletari” lehdessä julkaistuja Leninin artikkeleita julkaistiin uudelleen bolshevistisen lehdistön paikallisissa äänenkannattajissa ja niitä ilmestyi erillisinä lentolehtisinä.

Kohta Leninin Venäjälle matkustamisen jälkeen, vuoden 1905 marraskuussa, „Proletari” lehti lakkasi ilmestymästä. „Proletarin” kaksi viimeistä numeroa (25. ja 26.) ilmestyi V. V. Vorovskin toimittamana.— 447.

- ¹¹⁸ *Stephan Born* (1824—1898)—Saksan työväenliikkeen toimihenkilö, vuoden 1848 vallankumouksen osanottaja, oli „Kommunistien liiton” jäsen (ks. K. Marx ja F. Engels. Valitut teokset kahdessa osassa, II osa, 1952, ss. 333—334).— 461.
- ¹¹⁹ Ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, VIII osa, 1931, s. 506.— 463.
- ¹²⁰ Lenin tarkoittaa „Keskuskomitean vetoomusta Kommunistien liitolle”, jonka K. Marx ja F. Engels kirjoittivat vuoden 1850 maaliskuussa (ks. K. Marx ja F. Engels. Valitut teokset kahdessa osassa, I osa, 1952, ss. 80—90).— 464.
- ¹²¹ Ks. K. Marx ja F. Engels. Valitut teokset kahdessa osassa, II osa, 1952, s. 24.— 464.
- ¹²² Lenin tarkoittaa F. Engelsin teosta „Kommunistien liiton historiasta” (ks. K. Marx ja F. Engels. Valitut teokset kahdessa osassa, II osa, 1952, s. 335).— 464.
- ¹²³ „*Der Volksstaat*” („Kansanvaltio”)— sanomalehti, Saksan sosialidemokratian pää-äänenkannattaja; ilmestyi Leipzigiissä vuosina 1869—1876 W. Liebknechtin toimittamana. K. Marx ja F. Engels toimivat lehden avustajina.— 468.
- ¹²⁴ Ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, XV osa, 1935, ss. 105—124.— 468.
- ¹²⁵ Kolmatta artikkelia, jonka piti olla Leninin teoksen „Väliaikaisesta vallankumoushallituksesta” jatkoa, ei lehdistössä ilmestynyt. Kysymystä väliaikaisen vallankumoushallituksen tehtävistä Lenin valaisi asiakirjassa „Kuva väliaikaisesta vallankumoushallituksesta” (ks. tätä osaa, ss. 530—532), artikkelissa „Vallankumousarmeija ja vallankumoushallitus” (ks. tätä osaa, ss. 556—564) ja kirjassa „Sosialidemokratian kaksi taktiikkaa demokraattisessa vallankumouksessa”.— 474.
- ¹²⁶ Kyseinen asiakirja on toimituksen johdanto kirjaseen „Tiedoitus VSDTP:n III edustajakokouksesta”, joka julkaistiin juutalaisten kielellä vuonna 1905.— 489.

- ¹²⁷ Artikkelin „*Vallankumouksellisen proletariaatin demokraattiset tehtävät*” julkaisi uudelleen VSDTP:n Kaukasian liiton äänenkannattaja, gruusialainen illegaalinen bolshevistinen „Proletariaatin Taistelu” lehti 2. numerossaan heinäkuun 15 (28) pnä 1905.— 506.
- ¹²⁸ „*Le Matin*” („Aamu”) — ranskalainen porvarillinen jokapäiväinen lehti, perustettu vuonna 1884.— 516.
- ¹²⁹ *Kassandra* — troialaisen tarukuninkaan Priamoksen tytär. Muinaiskreikkalainen taru kertoo, että ennustuskyvyn omaava *Kassandra* ennusti muinais-Kreikan Troian kaupungin tuhon.— 525.
- ¹³⁰ „*Avoimen kirjeen „Leipziger Volkszeitungin” toimitukselle*” Lenin kirjoitti vastaukseksi Kautskyn kirjoitukseen „Venäjän sosialidemokratian kahtiajakaantuminen”, joka oli julkaistu „*Leipziger Volkszeitungissa*” („*Leipzigin Kansanlehti*”). Kirjeessään VSDTP:n Keskuskomitealle kesäkuun 29 (heinäkuun 12) päivältä Lenin kirjoitti Kautskyn kirjoituksen johdosta seuraavaa: „Kautsky on julkaissut mitä ilkeämielisimmän kirjoituksen „Tiedoituksen” saksankielisen julkaisun johdosta”, s.o. VSDTP:n III edustajakokousta koskevan tiedoituksen johdosta. Leninin „*Avointa kirjettä*” ei lehdessä julkaistu.— 527.
- ¹³¹ Ks. K. Marx ja F. Engels. „*Pyhä perhe*” (K. Marx ja F. Engels. Teokset, III osa, 1930, s. 105).— 530.
- ¹³² „*Rus*” („*Venäjä*”) — liberaalis-porvarillinen sanomalehti, ilmestyi Pietarissa vuoden 1903 joulukuusta vuoden 1908 kesäkuuhun aika-ajoittaisesti ja eri nimillä: „*Rus*”, „*Molva*” („*Huhu*”), „*XX vek*” („*XX vuosisata*”).— 538.
- ¹³³ „*Sotsial-Demokrat*” („*Sosialidemokraatti*”) — menshevistinen sanomalehti, julkaistiin Genevessä vuoden 1904 lokakuusta vuoden 1905 lokakuuhun.— 544.
- ¹³⁴ Kysymys on Leninin kirjasta „*Sosialidemokratian kaksi taktiikkaa demokraattisessa vallankumouksessa*”, joka ilmestyi heinäkuun lopulla 1905.— 550.
- ¹³⁵ Tarkoitetaan A. V. Lunatsharskin artikkeleita „*Katsauksia Euroopan proletariaatin vallankumoustaistelun historiaan*”, joka julkaistiin „*Vperjod*” lehdessä № 2 tammikuun 14 (1) pnä 1905.— 571.